

سرمایه‌گذاری چین در عراق؛ دوراهی امنیت و نفت

بعد از سقوط صدام، چین به یکی از شرکای اقتصادی مهم عراق تبدیل شد؛ به گونه‌ای که عده‌ای از کارشناسان، چین را برنده اصلی حمله آمریکا به عراق می‌دانستند. چین به‌عنوان یکی از واردکنندگان بزرگ نفت خام در سال‌های اخیر، نگاه متفاوتی به کشورهای تولیدکننده نفت دارد و روابط خود با آنها را گسترش داده است. در این میان، عراق به یکی از منابع مهم برطرف‌کننده نیاز چین تبدیل شده است. وضعیت فعلی عراق پس از تحمل سال‌ها جنگ، رویارویی با تروریسم، مشکلات عظیم اقتصادی و فقر، از سویی، عاملی برای تمایل این کشور برای گسترش روابط اقتصادی با قدرت‌های بزرگ و جذب سرمایه اقتصادی آنها برای بهبود شرایطش بوده است و از سوی دیگر، خلأ قدرت، در کنار منابع عظیم نفت خام، عراق را به محلی جذاب برای این قدرت‌ها تبدیل کرده است. سؤال این است که با گسترش بحران امنیت در عراق، روندهای آتی اقتصادی چین برای ادامه همکاری با این کشور چگونه خواهد بود.

مقدمه

در دهه اخیر، نقش چین در خاورمیانه به‌طور فزاینده‌ای اهمیت یافته و این نقش در حوزه اقتصادی چشمگیرتر بوده است. سرمایه‌گذاری خارجی چین رقم قابل‌ملاحظه‌ای را به خود اختصاص می‌دهد. بر اساس برآورد ردياب سرمایه‌گذاری جهانی چین در مؤسسه امریکن انترپرایز، ۱ سرمایه‌گذاری چین در خاورمیانه برای «ابتکار کمربند و راه» از سال ۲۰۱۳ به ارزش بیش از ۱۲۳ میلیارد دلار تخمین زده شد. در سال ۲۰۱۶ نیز چین به بزرگ‌ترین منبع سرمایه‌گذاری خارجی برای منطقه تبدیل شد و از آن زمان، مدام، در حال رشد کردن است. کشورهای خاورمیانه نیز به این حضور چین علاقه نشان می‌دهند؛ به‌خصوص که نوع روابط با چین، با روابط با دولت‌ها و سازمان‌های غربی متفاوت است؛ چراکه آنان معمولاً خواستار وجود پیش‌شرط‌هایی از جمله اصلاحات سیاسی و حقوق بشری هستند. بحث با چینی‌ها بیشتر شامل تقویت ظرفیت دولت‌ها و بهبود توسعه اقتصادی است و اهمیت دادن این

کشور به رشد اقتصادی، بدون توجه به موضوع آزادسازی، خصوصیتی جذاب برای دولت‌های منطقه است. نکته دیگر اینکه ابتکار کمر بند و راه، چشم‌انداز مثبتی از خاورمیانه، به‌عنوان قطب کلیدی جاده ابریشم جدید، به دست می‌دهد. این جاده می‌تواند سراسر آسیا را به آفریقا و اروپا متصل کند. در این میان، موقعیت استراتژیک عراق در طرح راه ابریشم، از دیدگاه چین، نقشی حیاتی به این کشور داده است. آن دسته از کشورهای خاورمیانه که در سال ۲۰۱۸ معادل ۲۸ میلیارد دلار سرمایه بابت طرح «یک کمر بند، یک راه» دریافت کردند، نقش مهمی در «استراتژی بزرگ چین» دارند. شی جین‌پینگ از زمان ریاست‌جمهوری خود، به‌طور گسترده، به این منطقه روی آورده است و با وجود ظاهر اقتصادی اقداماتش، این روابط می‌توانند قدرت چین را به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای در خاورمیانه افزایش دهند.^۲

سیاست توسعه سرمایه‌گذاری خارجی چین

چین در سال ۲۰۰۳ از جمله مخالفان حمله آمریکا به عراق بود و در کنار آلمان و روسیه و فرانسه، آن را محکوم و از مشارکت در این تجاوز خودداری کرد. با این حال، یکی از برندگان بزرگ قراردادهای نفتی عراق پس از تجاوز آمریکا، چین بود. شرکت‌های چینی، مایل بودند قراردادهای ۲۰ ساله کارمزدی ببندند و نسبت به آنچه شرکت‌های اروپایی مطالبه می‌کردند، حاشیه سود کمتری در نظر می‌گرفتند. در سال ۲۰۰۸ شرکت ملی نفت چین (CNPC) نخستین شرکت خارجی از بعد از حمله آمریکا بود که قرارداد تولید نفت با دولت عراق را امضا کرد. شرکت ملی نفت چین با شرکت نفت و گاز بریتانیا (BP) شریک و موفق شد قرارداد خدمات برای توسعه بزرگ‌ترین میدان نفتی عراق، یعنی میدان نفتی رومپله را به امضا برساند.

به‌گزارش فایننشال تایمز، در حال حاضر، چین بزرگ‌ترین شریک اقتصادی عراق است و فقط روسیه بیشتر از عراق به چین نفت می‌فروشد. بر اساس این گزارش، صادرات نفت عراق به چین در نیمه اول سال ۲۰۲۰ حدود ۳۰ درصد نسبت به سال گذشته افزایش داشته است و بیش از یک‌سوم صادرات عراق را تشکیل می‌دهد. این در حالی است که صادرات نفت عراق به ایالات متحده در مدت مشابه به نصف کاهش یافته است. اکنون که حضور آمریکا در خاورمیانه بیش از هر زمان دیگری پرسش‌برانگیز است و ایران نیز به دلیل تحریم‌های شدید اقتصادی، به تأمین نفت موردنیاز چین قادر نیست، چین با استفاده از شرایط موجود، در حال گسترش نفوذ خود در عراق و منطقه است. چین سرمایه‌گذاری وسیعی هم در میان متحدان ایالات متحده در خلیج فارس نموده و آن‌ها را مجذوب فناوری نظامی خود کرده است.^۳ البته در این میان، انقلاب نفتی شل در آمریکا نیز در خودکفایی بخش انرژی و بی‌میلی آن به نفت کشورهای مثل عراق و عربستان تأثیر بسزایی داشته است.

نخستین پایگاه نظامی خارجی چین، سه سال پیش، در جیبوتی تأسیس شد؛ اما آنچه اهمیت دارد این است که این کشور سرمایه‌گذاری‌های عظیمی در تعداد زیادی از بندرهای تجاری می‌کند که می‌تواند به راحتی به کاربری نیروی دریایی در سایر مناطق استراتژیک، از جمله بندر گوادر پاکستان و بندر دقم عمان در دو سوی خلیج عمان، تبدیل شود. به‌علاوه چین می‌کوشد با تمام کشورها، حتی آن‌هایی که با هم مخالفانند، مثل ایران و عربستان، در کنار هم تعامل داشته باشد. با این وصف، چین تمایل چندانی به درگیری در مسائل امنیتی منطقه ندارد و تا آنجا که بتواند خود را از چنین مسائلی دور نگه می‌دارد. این کشور ثابت کرده است که به هیچ شریکی وفادار مطلق نیست و در هر کجا که امکانش وجود داشته باشد، حضور می‌یابد و سرمایه و نفوذ خود را گسترش می‌دهد. چین با

واردات ۷/۲۳۸ میلیارد دلار یا به عبارتی ۶/۲۲ درصد کل از واردات نفت خام در ۲۰۱۹، همچنان بزرگ‌ترین واردکننده نفت خام جهان است.

اینکه چین تمایلی به درگیری در مسائل امنیتی منطقه پراشوب خاورمیانه ندارد و همواره تلاش کرده است روابط متوازنی با کشورهای حتی دارای تضاد منافع برقرار کند، امر پنهانی نیست. با وجود این، ورود به این منطقه و در عین حال دورماندن از مناقشات آن، چندان کار ساده‌ای نیست، به‌خصوص در عراق و در زمینه رابطه میان دولت مرکزی و اقلیم؛ چراکه کردستان دارای منابع عظیم نفت و گاز است و نوع رابطه آن با دولت و صلح و ثبات، می‌تواند به شدت بر منافع چین اثرگذار باشد. این برای چین معضل محسوب می‌شود؛ چراکه این کشور همواره فعالیت‌های جدایی‌طلبانه و تجزیه‌طلبانه را در راستای اعمالی همچون تروریسم و افراط‌گرایی قرار داده است و حفظ تمامیت ارضی کشورها را اولویت نخست خود و هر دولتی می‌داند. اما اقلیم کردستان برای چین اهمیت زیادی دارد و از آنجا که می‌تواند هم‌پیمان مؤثری در منطقه برای چین باشد، با وجود موضع مخالف چین در برابر جنبش‌های جدایی‌طلب، چینی‌ها به اندازه‌ای از منافع اقتصادی در کردستان برخوردارند که این اقلیم را برای آن‌ها از سایر مناطق عراق متمایز کرده است. به علاوه، کردستان می‌تواند اهرم نفوذی علیه ترکیه باشد که میزبان جدایی‌طلبان اویغور است. بنابراین چین برای هماهنگ کردن منافع امنیتی و اقتصادی خود در این منطقه باید هوشیاری بسیاری به خرج دهد.

راه‌حل نجات ملی عراق؛ جذب سرمایه خارجی

عراق دومین تولیدکننده بزرگ اوپک است و بر اساس استانداردها، حتی استانداردهای اوپک، اقتصادی بسیار وابسته به نفت دارد و بعد از سقوط قیمت نفت در مارس ۲۰۲۰ و همه‌گیری ویروس کرونا، درآمد بودجه آن به شدت کاهش یافته است.^۴ همین مسئله به مشکلات اقتصادی دولت عراق دامن زده و موجب شده است موج بیکاری، فقر و اعتراضات در این کشور به راه بیفتد. بر اساس گزارش بانک جهانی در ۱۱ نوامبر ۲۰۲۰، بحران کرونا و کاهش قیمت نفت می‌تواند به سقوط ۵/۵ میلیون نفر دیگر از مردم عراق در دامان فقر منجر شود. کاهش درآمد دولت از توان آن برای پرداخت حقوق‌ها کاسته و همین مسئله، اعتراضات گسترده‌ای در شهرهای مرکزی و جنوبی و نیز در اقلیم کردستان علیه مقامات رقم زده است. بنابراین طبیعی است که دولت به هر راهی برای افزایش سرمایه دست بزند و یکی از راه‌های در دسترس، جذب سرمایه خارجی است.

عراق در کنار سایر کشورهای منطقه، برای چین اهمیت زیادی دارد. مجاورت عراق با کشورهای ساحلی دریای مدیترانه و خلیج فارس برای ابتکار یک کمربند یک راه (BRI) مزیت است و این کشور را به منطقه‌ای استراتژیک برای این طرح تبدیل کرده است. حمایت مالی چین برای عراق جذاب‌تر از وام صندوق بین‌المللی پول است؛ چراکه محدودیت‌های کمتری به همراه دارد. چین با کشورهای ساحلی دریای مدیترانه در تعامل فعال است و با ترکیه، مصر، لبنان، رژیم صهیونیستی و سوریه معاملات فعال انجام داده است. یک منبع در شرکت ملی نفت چین به انرژی ایتلیجنس گفته است ممکن است این شرکت در آینده، سهام باقی‌مانده اکسون موبیل در میدان نفتی عظیم آن، قرنه غربی ۱ را بخرد. در کل، روابط جدی با چین برای عراق ریسمان نجات است.

عراق هم برای جلب نظر چین در سرمایه‌گذاری‌های هنگفت در این کشور منفعل نبود و تلاش کرد با عملکرد خود در نظام بین‌الملل، خود را به چین نزدیک‌تر کند و ثابت نماید که می‌تواند شریکی موثر، به‌خصوص در سطح بین‌المللی باشد. برای نمونه، در سال ۲۰۱۹ سفیران سازمان ملل از ۵۰ کشور

نامه^۵ مشترکی امضا کردند و به کمیساریای عالی پناهندگان تحویل دادند و از رفتار چین با اویغورها و سایر اقلیت‌های مسلمان در منطقه سین‌کیانگ حمایت کردند. عراق یکی از این ۵۰ کشور بود. علاوه بر این، عراق در سال ۲۰۲۰ یکی از ۵۳ کشوری بود که در سازمان ملل از قانون امنیت ملی هنگ‌کنگ حمایت کرد. این نشان می‌دهد که چین از ایجاد وابستگی اقتصادی تا چه حد می‌تواند برای پیشبرد اهداف سیاسی خود استفاده کند. عبدالمهدی در سفر خود در سپتامبر ۲۰۱۹ به پکن، روابط چین و عراق را آماده‌ی جهشی کوانتومی^۶ دانست. وزیر برق وقت نیز چین را گزینه اصلی شراکت استراتژیک با عراق معرفی کرد. پیش از عبدالمهدی نیز حیدر العبادی در دسامبر ۲۰۱۵ در سفر خود به چین توافقی در زمینه همکاری استراتژیک با این کشور امضا کرده بود. علاوه بر این، او از چین برای پروژه‌های انرژی، برق، ارتباطات و زیرساخت‌ها قول مساعدت گرفت. در سال ۲۰۱۵، عراق فناوری پهباد مسلح را از چین وارد کرد که در میدان جنگ موصل و رمادی با داعش، شرایط را تغییر داد. این یعنی عراق و چین گام‌هایی مهم حتی در موضوع امنیت برای گسترش ارتباط دوجانبه برداشته‌اند.

روابط دوجانبه

روشن است که همکاری عراق و چین مربوط به دوره^۷ الکاظمی نیست. نخست‌وزیر سابق، عادل عبدالمهدی، برای استفاده از قدرت چین برای تقویت اقتصاد عراق، در سپتامبر ۲۰۱۹ به همراه هیئتی به پکن سفر کرد. در این دیدار، مجموعه‌ای از تفاهم‌نامه‌ها امضا شد و عراق رسماً به ابتکار یک کمربند، یک راه پیوست. عبدالمهدی این دیدار را جهشی کوانتومی در روابط عراق و چین دانست.^۸ یکی از توافقات مهمی که صورت گرفت، اعتبار حسابی بود که نفت را تضمین بازسازی قرار می‌داد: ۱۰۰ هزار بشکه نفت در روز، در مقابل اجرای پروژه‌های استراتژیکی از جمله ساخت جاده، راه‌آهن، بیمارستان، مدرسه، مجتمع مسکونی، بندر، سد و نیز تأمین انرژی و آماده‌کردن زیرساخت‌ها توسط شرکت‌های چینی. این قرارداد در حقیقت، وامی نفتی از طرف چین به عراق بود و به معنای روابط محکم‌تر میان بغداد و پکن است. بر اساس اطلاعات گمرک چین، عراق یکی از تأمین‌کنندگان بزرگ نفت چین است که در ۱۰ ماه نخست سال ۲۰۲۰ در ازای ۱۶/۶ میلیارد دلار، روزانه، ۲۵/۱ میلیون بشکه نفت خام به عظیم‌ترین واردکننده جهان حمل کرده است.

از سوی دیگر از زمان رونق شل، تقاضای آمریکا برای نفت خام عراق به شدت کم شده و طی سه ماه گذشته، تا دسامبر ۲۰۲۰، به کمتر از ۱۰۰ هزار بشکه در روز رسیده است. کمتر شدن تمایل آمریکا به منابع عراق، این کشور را بیش از گذشته به سرمایه‌چینی مشتاق کرده است. شرکت قدرتمند چینی به نام ژنهورا^۹ با پشتوانه نظامی خود، تاجر فعال نفت خام عراق شده است. این شرکت، موقعیت برتر خود در عراق را از دو سال پیش، یعنی از زمانی که دست آورد که با غول نفتی دولت، یعنی شرکت ملی نفت چین، شریک شد. ژنهورا ممکن است با شرکت ملی نفت چین یا شرکت دیگری در پرداخت مبلغ و تقسیم ریسک همکاری کند.

شرکت نفتی ژنهورا در حال نهایی کردن معامله نادر چندمیلیارد دلاری با شرکت دولتی بازاریابی نفت عراق موسوم به سومو^{۱۰} است که بر اساس آن، ژنهورا با خرید ماهانه ۴ میلیون بشکه نفت طی پنج سال موافقت می‌کند. این شرکت قصد دارد ۲ میلیارد دلار پیش‌پرداخت به سومو بپردازد و این برای اقتصاد خموده و مبتنی بر نفت خام عراق کافی است. این معامله هنوز در پارلمان عراق در فرایند بررسی است و تأیید نهایی آن نیز بر عهده الکاظمی قرار دارد. چنین معامله‌ای در شرایط اقتصادی فعلی

عراق می‌تواند جهش عظیمی در روابط دو کشور ایجاد کند. به‌گفته‌ی علا الیاسری، رئیس شرکت سومو، امتیازاتی که عراق به این شرکت‌ها اعطا کرده است شامل آزادی برای تعیین روز بارگیری محموله‌ها، مقصد صادرات و امکان فروش مجدد آن‌هاست.^{۱۰}

این نخستین بار نیست که سومو و ژنهور همکاری گسترده‌ای را آغاز می‌کنند. در سال ۲۰۱۸ نیز عراق قصد داشت در معامله‌ای که نزدیک به تصویب شدن بود، نفت خام بیشتری برای چین تأمین کند؛ ولی آن معامله در نهایت به هم خورد. نهایتاً در ۱۷ دسامبر ۲۰۲۰ هیئت‌دولت عراق، به‌واسطه‌ی حفر سه چاه نفت در میدان نفتی شرق بغداد، واقع در ۱۰ کیلومتری شرق بغداد، با تجدید قرارداد با ژنهور موافقت کرد. این میدان تقریباً ۸ میلیارد بشکه نفت دارد. در صورت تصویب این معامله چندمیلیارد دلاری، قرارداد اخیر می‌تواند اولین قدم در راستای تأثیر گسترده‌تر سرمایه‌گذاری ژنهور بر اقتصاد عراق باشد. در معاملات پیش‌پرداخت وجود دارد، معمولاً کشور خریدار نفت، دولت وام‌دهنده است. این اقدامی است که بغداد پیش از این به آن تن نداده است؛ ولی اکنون، به‌خصوص در بحران همه‌گیری، وضع برای عراقی که تقریباً کل درآمدش ناشی از نفت خام است، دشوارتر شده است؛ از این رو ممکن است حاضر به چنین ریسکی بشود.

با این حال نباید از نظر دور داشت که دولت بغداد برای چنین معامله‌ای تحت فشارهای داخلی قرار دارد. به‌نقل از رسانه‌های عراقی، صدیق السلیطی، نماینده‌ی حزب ملی‌گرای سائرون، گفته است دولت فعلی برای این تشکیل شده است که کشور را برای انتخابات زودهنگام آماده کند، نه اینکه کشور را در قراردادهای مشکوکی که ممکن است سرمایه‌ی کشور را سال‌ها دربند نگه دارد، گرفتار کند. تنها اندکی پس از امضای توافق‌نامه با چین در ۲۳ سپتامبر ۲۰۱۹، عادل عبدالمهدی در اواخر نوامبر همان سال در پی اعتراضات گسترده‌ی مردمی در عراق ناچار به استعفا شد. یکی از بحث‌ها این بود که دولت توافق‌نامه با چین را در اختیار پارلمان و رسانه‌ها نگذاشته است و برخی از بندهای آن را پنهان نگاه داشته است. مخالفان، این توافق را به‌مثابه‌ی اجاره‌دادن نفت عراق می‌دانند و آن را دام بدهی چین می‌نامند. آن‌ها استدلال می‌کنند که تجربه‌ی کشورهای دیگر در توافقات این‌چنینی با چین حاکی از این است که این کشورها در ازای بدهی خود، یا ثروت نفتی خود را در گرو چین گذاشتند یا مالکیت بخش بزرگی از تسهیلاتی را که چین در آنجاها ساخته بود، از دست دادند.

گسترش مبادلات با چین طرفداران زیادی هم دارد. لوی الخطیب، وزیر سابق برق عراق می‌گوید عراق نیازمند تعامل تجاری واقعی و عملی است. این کشور علاوه بر توربین‌های برق به جاده، مدرسه، بیمارستان، فرودگاه و مگاپورت هم نیاز دارد. او همچنین افزوده است: «ما مشتاقیم شرکت‌های ثروتمند به عراق بیایند و به سرمایه‌گذاری علاقه نشان دهند. چین تا امروز این علاقه را نشان داده است.» الخطیب در سفر هیئت‌دولت به پکن در سال ۲۰۱۹ حضور داشت. در آن دیدار، دو کشور توافقاتی از جمله اعطای وام ۱۰ میلیارد دلاری از سوی چین برای بازسازی زیرساخت‌ها در عراق امضا کردند. به‌موجب این توافق‌نامه قرار بود بازپرداخت وام از طریق فرآورده‌های خام عراق به‌میزان ۱۰۰ هزار بشکه در روز انجام شود؛ ولی چهارچوب قرارداد با تغییر دولت، کوچک شد.^{۱۱}

موافقان این توافق نیز آن را یکی از توافق‌نامه‌های مهم دولت مدرن عراق می‌دانند که پس از دهه‌ها جنگ و درگیری می‌تواند اهرمی کلیدی برای پیشرفت اقتصادی و توسعه در سراسر کشور باشد. استدلال آن‌ها این است که این قرارداد، شرایط کیفی یا الزامات اقتصادی‌ای مثل کاهش

کسری بودجه یا کاهش هزینه‌ها یا حذف یارانه‌های سوخت که معمولاً بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول وضع می‌کنند، ندارد. به گزارش خبرگزاری عراق (INA) الکاظمی نیز اعلام کرده است هیچ جایگزینی برای توافق‌نامه چین با عراق وجود ندارد. به گفته نخست‌وزیر عراق، این کشور در شرایطی قرار دارد که باید سرمایه‌های خارجی را به داخل جذب کند تا بتواند به بازسازی کشور و ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب اقدام کند. او معتقد است تلاش‌هایی که در این میان برای ممانعت از روابط عراق با کشورهای دیگر صورت می‌گیرد، در شایعات نادرست ریشه دارد و واقعیت را تحریف می‌کنند.

جمع‌بندی

با گسترده‌تر شدن حجم مبادلات دو کشور، هریک از طرفین، جدا از سودی که کسب می‌کنند، نگرانی‌هایی نیز دارند. برای عراق، گرفتن وام از چین می‌تواند به افزایش نقدینگی کشور کمک زیادی کند؛ ولی با سابقه فساد موجود در دولت عراق، این احتمال نیز وجود دارد که ثروت وارد شده صرف پرداخت حقوق کارکنان بخش دولتی شود و در کل اقتصاد عراق تغییری ایجاد نکند. پس با بیشتر شدن درآمد حاصل از نفت و صرف آن برای پرداخت حقوق‌های بخش دولتی، محتمل است که سرمایه چینی حتی به فساد بیشتر در عراق دامن بزند. شرکت‌های چینی نیز نگران‌اند که در صورت وخامت اوضاع امنیتی عراق، پول خود را از دست بدهند. اینکه دوباره در عراق درگیری‌هایی روی دهد که به کاهش تولید نفت منجر شود، شرکتی مثل ژینهوا را نگران می‌کند که هم به نفت نرسد و هم پیش‌پرداخت خود به عراق را از دست بدهد.

از سوی دیگر با وجود کاهش تمایل امریکا به ادامه حضور در عراق و بی‌میلی به منابع این کشور، ایالات متحده همچنان چین را رقیب بزرگی می‌داند که از گسترش نفوذ آن در منطقه ناخرسند است. بنابراین به روش‌های مستقیم و غیرمستقیم تلاش می‌کند مانع از گسترش نفوذ چین در عراق شود. چنین فشارهایی می‌تواند عراق را برای اجرای توافق با چین دچار تردید نماید. حتی گروهی معتقدند که الکاظمی روابط با مصر و عربستان را در اولویت قرار داده است و عده‌ای تمایل کشورهای عرب به برقراری ارتباط با عراق را ناشی از فشارهای امریکا می‌دانند. احتمالاً با تغییر رئیس‌جمهور، ایالات متحده موضعش در قبال عراق را بازبینی خواهد کرد؛ هرچند با توجه به نقش محوری امریکا در آسیا به نظر نمی‌رسد این کشور به این زودی‌ها عقب‌نشینی نظامی و دیپلماتیک کند. تقاضا برای سرمایه و تخصص ایالات متحده نیز به راحتی از بین نخواهد رفت؛ با این حال، شرکت‌های چینی از هر فرصت مناسبی برای گسترش نفوذ خود در هر کشوری در منطقه از جمله عراق استفاده می‌کنند و منابع عظیم مالی چین نیز این اجازه را به آن‌ها می‌دهد.

در هر حال، این معامله خالی از ریسک نیست. عراق نگران است در همان وضعیتی که برای آنگولا و ونزوئلا پیش آمد، گرفتار شود. این دو کشور در بدهکاری ظاهراً تمام‌نشده‌ای به چین قرار گرفته‌اند. این، خصلت وام‌های مبتنی بر نفت است. زمانی که نفت بهای گزافی داشت، حجم زیاد کمک‌های مالی چین به آنگولا و ونزوئلا که عمدتاً به صورت وام از بانک‌های دولتی چین و بازپرداخت آن‌ها از طریق فروش نفت به شرکت‌های دولتی بود، معامله‌ای برد - برد به نظر می‌آمد؛ ولی این معاملات، توسعه اندکی برای کشورهای وام‌گیرنده به ارمغان آوردند و آن‌ها را به شدت به چین بدهکار کردند. چین نیز با جریان قطره‌چکانی بازپرداخت طولانی‌مدت پول‌هایش مواجه است و این ممکن است

در عراق هم تکرار شود.

چین تلاش می‌کند از اشتباهات امریکا در عراق و افغانستان که سبب شد هزینه‌های مالی و استراتژیک زیادی برای امریکا به بار آورد، درس بگیرد. به همین دلیل، کمتر محتمل است که چین بخواهد به وزن امنیتی در منطقه تبدیل شود. اما نباید از نظر دور داشت که افزایش وابستگی نفتی چین به عراق و سایر کشورهای خاورمیانه، خواه‌ناخواه، این کشور را درگیر مسائل منطقه می‌کند. با این حال تنش‌های منطقه باعث می‌شود چین برای گسترش حضور خود با احتیاط عمل کند. یکی از اصول اساسی چین این است که در سیاست و مسائل داخلی کشورهای شریک خود دخالت نمی‌کند؛ حال آنکه این کار چندان هم ساده نیست. با بروز آشوب‌ها یا تغییر دولت‌ها در عراق ممکن است معاملات قبلی دستخوش دگرگونی شوند و این یعنی چین نمی‌تواند از بازگشت سرمایه‌اش اطمینان کامل داشته باشد. اکنون با روی کار آمدن بایدن و احتمال ادامه پیدا کردن روند خروج نیروهای امریکایی از عراق، خلأ قدرت و جان‌گرفتن دوباره گروه‌های افراطی، شرایط برای دو کشور دشوارتر می‌شود؛ چراکه چین نشان داده است مایل به دخالت در امور مرتبط با امنیت نیست؛ در حالی که این مشکلات با منطقه خاورمیانه گره خورده است و نمی‌توان، حداقل در طولانی‌مدت، در منطقه حضور داشت و از همه درگیری‌ها دور ماند. از طرفی، با احتمال تغییر رویکرد دولت جدید امریکا در برابر ایران و رفع تحریم‌ها، دور از انتظار نیست که چین به سرمایه‌گذاری بر منابع نفتی این کشور روی بیاورد؛ چراکه بسیاری از مشکلات سرمایه‌گذاری در عراق را ندارد و شریکی به مراتب امن‌تر محسوب می‌شود.

عراق مصائبی را از سر گذرانده و می‌گذراند که برای خروج از آن خود را به سرمایه هرچه بیشتر خارجی نیازمند می‌بیند. الکاظمی که کمتر از یک ماه است در مقام نخست‌وزیری عراق قرار گرفته است، در همین مدت، اشتیاق خود را به جذب سرمایه خارجی از هر مبدئی که باشد، نمایان کرده است. علاوه بر این در همین دوره، شرایط برای این کشور آنچنان دشوار شده است که عراق به پیش‌فروش منابع خود تن داده است تا بتواند بخشی از بحران‌های مالی و اجتماعی جاری در مملکت را رفع و رجوع کند. این اقدام می‌تواند عراق را در دام بدهکاری طولانی‌مدت به چین بیندازد یا حتی این کشور را در صورتی که ناتوان از بازپرداخت باشد، به واگذاری منابع عظیمش به چین در ازای بدهی‌اش وادارد. این اتفاق پیش‌تر برای برخی از دولت‌های بدهکار به چین رخ داده است.

در این میان نباید از سایر رقبای منطقه‌ای چین در عراق غافل شد. کشورهای همسایه عراق به راحتی از منافع خود در این کشور دست نخواهند کشید و هریک از آن‌ها مایل است در آینده عراق نقشی مهم ایفا کند. برای مثال، تقویت روابط ترکیه با دولت الکاظمی و قول‌های آن مبنی بر افزایش سطح مبادلات تجاری و توافقات امنیتی در شمال عراق، ابراز تمایل بی‌سابقه عربستان برای سرمایه‌گذاری بر پروژه‌های عظیم در عراق و نیز نقش پررنگ و مؤثر ایران در کمک به ثبات و امنیت این کشور و ایجاد پروژه‌های عمرانی متعدد، نقش‌آفرینی‌هایی است که عراق نمی‌تواند از آن چشم‌پوشی کند.

بنابراین چین برای افزایش جذابیت سرمایه خود، علاوه بر سرمایه‌گذاری بر بخش نفت، ناگزیر است پیشنهادهایی ارائه دهد که به آبادانی بیشتر عراق و رفع مشکلات ریشه‌دار این کشور کمک کند. با در نظر گرفتن همه این‌ها، آنچه واضح است این است که چین همچنان به سرمایه‌گذاری‌های هنگفت در عراق و خرید نفت این کشور علاقه نشان می‌دهد و مخالفت امریکا یا برخی کشورهای

عرب همسایه نمی‌تواند بر تصمیم دو کشور برای همکاری تأثیر مهمی بگذارد. برای عراق هم حجم عظیم سرمایه‌نقدی که از چین وارد چرخه اقتصاد ناتوان کشور می‌شود، به‌هیچ‌روی قابل‌چشم‌پوشی نیست و معاملاتی که در یک سال اخیر صورت گرفته یا دست‌کم بر سر آن توافق شده است، نشان‌دهنده این است که این روابط در سال‌های آینده، بیشتر از گذشته، گسترده خواهد شد.

1. American Enterprise Institute
2. The diplomat
3. <https://www.ft.com/content/e20ae4b9-bc22-4cb5-aaf6-b67c885c845c>
4. Parascova, Tsvetana. 2020. Chinese oil deal could bail out cash Sstrapped Iraq. oilprice. Des 2020 ,10. Available at:
<https://oilprice.com/Energy/Energy-General/Chinese-Oil-Deal-Could-Bail-Out-Cash-Strapped-Iraq.html>
5. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjn-taz_qfuAhUICuwKHdEODmgQFjAJegQIBxAC&url=https%3A%2F%2Fap.ohchr.org%2FDocuments%2FE%2FHRC%2Fc_gov%2FA_HRC_41_G_17.DOCX&usg=AOvVaw0g-6ZBTGyK-8piqXJWEKWwK
6. quantum leap
7. Zinser, Sophie. 2020. A quantum leap forward chinese influence grows in Iraqs oil market. The Diplomat. Des 23, 2020. Available at:
<https://thediplomat.com/2020/12/a-quantum-leap-forward-chinese-influence-grows-in-iraqs-oil-market>
8. ZhenHua
9. State Organization for Marketing of Oil (SOMO)
10. Wardany, Salma. 2021. Iraq signs 2\$B oil prepayment deal with China's ZenHua Oil. worldoil. Jun 3, 2021. Available at:
<https://www.worldoil.com/news/2021/1/1/iraq-signs-2b-oil-prepayment-deal-with-china-s-zenhua-oil>
11. Energy Intelligence. 2020. Iraq: Indebted to China. Des 18 ,202. Available at:
http://www.energyintel.com/pages/eig_article.aspx?DocID&1092821=utm_campaign=top-story&utm_medium=site&utm_source&2=utm_content=Iraq+:Indebted+to+China&1092821-ts1=